

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

HEEFT HET LEVEN ZIN?

Men zou denken dat de meeste mensen het veel te druk hebben met de dagelijkse beslommeringen om ooit de vraag te stellen naar de zin van het leven. Maar toch is dat niet zo. De vraag wordt vaak en met grote nadruk gesteld. Een jonge en ogenschijnlijk gelukkige onderwijzer, goed in zijn vak en tevreden in zijn gezin, vroeg het mij onlangs: Waarvoor leef je eigenlijk; als ik dat niet weet, kan ik niet werken. Een vakbondsbestuurder gaf er op zijn wijze uiting aan, toen hij zei: Waarom doen we ons werk eigenlijk; de top begrijpt ons niet, de arbeiders vertrouwen ons niet; wat willen we eigenlijk. En een van onze raadsliden vertelde me een tijd terug dat een wild-vreemde man hem had gevraagd hem terstond te vertellen wat de zin van het leven was, anders had het bestaan geen waarde meer voor hem.

Die vraag leeft, sterker dan ooit. Misschien onder alle mensen. Maar de gelovige heeft er in beginsel tenminste een antwoord op. Voor de niet-godsdienstige mens is de vraag misschien nog klemmender. En er is weinig in de omstandigheden van deze tijd, dat hem daarbij houvast geeft. In rustiger tijden, als alles zijn vaste plaats heeft en zijn vaste gang gaat, dringt zich de vraag naar de zin van het leven misschien niet zo op. Maar de laatste eeuw is het leven zo in beweging, dat men de vraag naar het waarom en waarvoor haast niet omzeilen kan. We leven meer dan ooit midden in de onzekerheid. De internationale verhoudingen beangstigen ons, de politiek met zijn schijnbaar onbelangrijke tegenstellingen benauwt ons, de moderne kunst en de nieuwe wetenschap verwarren ons, de om zich heen grijpende losbandigheid en misdadigheid verontrust ons, en de onverschilligheid en twijfelzucht om ons heen ontstellen ons. We voelen ons onzeker in ieder opzicht.

Nu is dat eigenlijk allemaal niets nieuws. Is het ooit veel anders geweest? Er was altijd oorlog en oorlogsdreiging en strijd voor eigenbelang; kunst en wetenschap waren altijd revolutionair; losbandigheid, misdadigheid, onverschilligheid en twijfelzucht zijn heus niet iets van deze tijd alleen. Maar wel van deze tijd is het gevoel dat wij er verantwoordelijk voor zijn. Vroeger zei men: God wil het zo, of zo is nu eenmaal de loop

van de geschiedenis, of zo is de mens. Maar nu zeggen we: Wij hebben de wereld zo gemaakt, wij moeten er iets aan doen. En we zeggen dat, omdat we er meer dan ooit de middelen voor hebben. De techniek heeft de wereld één gemaakt; de democratie geeft ons allen medezeggenschap; onderwijs, krant, radio en televisie doen ons allemaal meeleven; de wetenschap opent ongekende mogelijkheden, ik noem maar de geautomatiseerde fabriek, die zichzelf controleert en regelt; we produceren een ongekende overvloed. Maar we weten niet wat we met dat alles aan moeten.

We verkeren in een stroomversnelling, een revolutie, die misschien alleen te vergelijken is met de periode uit het rustige verleden, toen de mens voor het eerst leerde het vuur te gebruiken en een steenklomp hanteren. De oude levensgewoonten passen niet meer op deze tijd, maar we missen de innerlijke zekerheid om nieuwe levensgewoonten te vormen; we zijn vreemdelingen in onze eigen wereld geworden. Een gevoel van onzekerheid en leegte bevangt ons, van walging sons. We zouden de verwarring, de dreiging, het onrecht, beter kunnen doorstaan als we maar een zin konden ontdekken in ons eigen leven. Maar heeft het leven zin? Dat is de vraag waar tallozen mee rondlopen, ook al bekennen zij het niet; zeker niet aan anderen en meestal niet eens aan zichzelf.

Wat bedoelen we daar nu mee als we vragen of het leven zin heeft. Het woord zin heeft twee betekenissen. Laat ik dat aan een voorbeeld duidelijk maken. Wat is b.v. de zin van de democratie? Laat ik het zo zeggen dat men tot een beslissing komt zonder vechten. Door gedachtenwisseling, door overleg, door stemming ten slotte komt men tot een resultaat waarbij allen zich neerleggen. Dat is het doel, de zin van de democratie. Maar nu neem ik iets anders: een concert, een uitvoering, een hobby. Wat is de zin daarvan? Niet het resultaat. Tenminste niet op de wijze van de democratie. Van een concert, een uitvoering, een hobby is de betekenis, dat ze me iets doen. Ik voel me er gelukkig mee. Ook als de uitvoering op zichzelf tragisch is, ook als mijn werkstuk niet of niet helemaal lukt. Zij verschaffen mij een beleving die zichzelf genoeg is, die zijn zin in zichzelf draagt.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 11 maart 1962

Nu geloof ik dat humanisten ook alleen op die manier over de levenszin kunnen spreken. Godsdienstige mensen mogen spreken over de zin van het leven als een daarbuiten gelegen doel, b.v. de eeuwige zaligheid, de humanist kan zich daarbij toch maar heel weinig voorstellen en kan er moeilijk iets aantrekkelijks in zien. Als hij over zin spreekt, dan kan dat slechts zijn als een zin in het leven, een zin die hij er zelf in legt en waardoor het voor hem de moeite waard wordt. Als hij deze zin in het leven kan ontdekken, dan moet het iets zijn, waardoor het leven als een concert of een hobby, zichzelf genoeg wordt, ondanks alle verwarring, teleurstelling en ellende.

Zo'n zin moet ieder voor zichzelf ontdekken. Dat is geen zaak van theorie, maar van ervaring. De zin van muziek maken, sportbeoefening of vriendschap kan men ook niet leren door er over te praten, maar alleen door het te doen. Zo kan men ook de zin van het leven niet ontdekken, dan door zinvol te leven. En wat is dat dan, zinvol leven als mens? Dat is het menselijke tot ontplooiing brengen. Maar wat is dan menselijk? De mens leeft door te kiezen, te beslissen. Het dier leeft min of meer volgens een vast patroon; het kan niet anders. Zijn levensloop wordt door het instinct bepaald. Maar de mens moet zichzelf ontplooiën, tezamen met medemensen. Hij is niet in zijn eentje ontstaan, maar tegelijk met medemensen. Daarop is hij aangewezen; niet alleen praktisch, maar voor zijn hele denken, voelen, doen en laten.

Menselijk leven is leven in medemenselijkheid. Wie eenmaal ervaren heeft wat medemenselijkheid is, in zijn gezin, in zijn kennissenkring, in zijn werk, of in een toevallige ontmoeting, weet dat dit het is wat het leven met zichzelf verzoent. Dat wordt dan tot een innerlijke richtsnoer temidden van de ontredde. Niemand is zo eenzaam, of er kan ergens iemand zijn, die op hem wacht; niemand is zo zelfgenoegzaam, of hij heeft eenmaal iemand nodig; niemand is zo ontworteld, of hij verlangt naar de bevrijding van de ontmoeting met de ander. Wat de mens in de grond ongelukkig maakt is de verlatenheid, dat is de zelfzucht die hem op zichzelf terugwerpt en hem geen uitweg biedt uit de tegenslagen die hij ondervindt en de onvolkomenheid die hij dagelijks ervaart.

Het besef hiervan kan men een ander niet aanpraten. Hij ervaart het gemis in zijn dagelijkse bestaan; hij ontkomt aan de zinloosheid eveneens doordat hij de andere mogelijkheid werkelijk beleeft. De omgeving, een vriend, een buitenstaander kan hem daarbij helpen. Maar tallozen hebben die kans niet, omdat de omgeving er niet geschikt voor is; omdat zij geen vriend meer hebben; omdat zij geen mens hebben, zoals een van hen het eens uitdrukte. Voor hen heeft het Humanistisch Verbond een groot aantal raadslieden door het hele land. Dat zijn geen

maatschappelijke werkers; maatschappelijke werkers helpen iemand zijn plaats terug te vinden in de maatschappelijke verhoudingen waaronder hij leeft. Maar geestelijke raadslieden trachten hem te helpen zijn plaats te vinden in het bestaan; klaar te komen met zijn levensvragen, met zijn moeilijkheden in zijn werk, in zijn huwelijk, in zijn gezin, in het leven.

Zij doen dat door naast hem te gaan staan, door te luisteren, door de krachten op te wekken waardoor hij zelf een levenswijze leert hanteren. Door hem te helpen zichzelf te helpen. Duizenden — letterlijk duizenden — doen jaarlijks een beroep op de honderden geestelijke raadslieden, die zich hiervoor beschikbaar stellen. Duizenden, die anders geen mens hebben. En die meer dan eens verklaren, dat de ontmoeting met de raadsman een ommekeer in hun leven gebracht heeft. Omdat hen eindelijk de mogelijkheid geboden wordt te ontsnappen aan de verlatenheid en de uitzichtloosheid. Niet door middel van een toverwoord, maar door simpele medemenselijkheid.

Zo simpel is het trouwens ook weer niet, want die raadslieden moeten gezocht worden. Niet ieder is er geschikt voor en niet ieder die de geschiktheid heeft, is er bereid toe. En wie geschikt en bereid is, moet geschoold worden, want het gaat om mensen en die zijn geen proefkonijnen. Daarvoor zijn beroepskrachten nodig en een organisatie. Want men kan niet op straat rondvragen of iemand soms van deze hulp geëind is. Dat alles kost geld, veel geld zelfs. Om precies te zijn meer dan 50.000 gulden per jaar; omdat het door vrijwilligers gedaan wordt, anders zou het een veelvoud er van zijn. Maar er lopen nog wie weet hoe velen rond die niemand vinden kunnen. Omdat het geld er niet is, tensij... u het geeft. Daarvoor is het Steunfonds Praktisch Humanisme; het giro-nummer is 6168 te Amersfoort.

Het gaat om ontdekking van de zin in het leven. De mens duikt op in een ondoorgrondelijke en onmenselijke wereld, waarmee hij in alle vezelen verbonden is en waarin hij op eigen wijze zijn mens-zijn werkelijken moet. Hij kan het ook laten en zeggen: ik doe niet mee. Maar als hij mee doet, kan hij dat alleen als mens doen: door het avontuur van het leven te aanvaarden; door te beslissen dat hij zichzelf verwerkelijken wil in medemenselijkheid. Daardoor krijgt zijn bestaan zin. Temidden van chaos en bedreiging verleent het een richtsnoer aan zijn handelen. Het maakt een kracht vrij die niet meer afhankelijk is van uiterlijk succes en gunstige omstandigheden. Daardoor is hij in staat levensvormen te scheppen in zijn gezin, zijn werk, en de samenleving, die het leven met mens-waardig maken, en het uitzicht openen op een bestaan dat in alle volkomenheid zichzelf genoeg is. Probeert u het maar!

J. P. VAN PRAAG.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

EN WÉÉR WAS ER EEN FRONT!

Als u gewend bent min of meer geregeld te luisteren naar deze rubriek die in samenwerking met het Humanistisch Verbond wordt gegeven, zult u hebben gemerkt dat dit Verbond daarin zéér uiteenlopende onderwerpen aansnijdt. Ten dele worden die onderwerpen ingegeven door aktuele gebeurtenissen, waarop men een humanistische visie wil geven, ten dele ook zijn het algemene vragen met b.v. een moreel aspect of een filosofische ondergrond, waarin men een eigen geluid laat horen. Noch het een, noch het ander is in de thans opgezette rubriek „Van mens tot mens” eigenlijk in de eerste plaats aan de orde. Vandaag wil ik het hebben over een stuk praktische humanistische arbeid die in het Humanistisch Verbond een steeds grotere plaats gaat innemen en waarop de publieke aandacht zich in de laatste jaren in stijgende mate richt.

U weet dat het Humanistisch Verbond is gesticht vlak na de oorlog door een aantal niet tot een kerkgenootschap behorende mensen. De verschrikkelijke ervaringen van de oorlog, met name de *moreel* zo diep ingrijpende ervaringen, hadden velen aan het denken gezet over de schade, welke daardoor aan de mens als geestelijk levend individu was toegebracht. Allerlei onaantastbaar geachte waarden waren wel degelijk aangetast, gevestigde normen onhoudbaar gebleken, ja men kon verwachten, dat voor velen de geestelijke bestaansgrond was gaan wankelen en het houvast verdwenen. Men realiseerde zich, dat door dat alles de dreiging van een groeiend nihilisme aanwezig was en in de buitenkerkelijke groepering van ons volk werd de idee geboren dat een zekere kernvorming in die groepering wellicht een *dam tegen* dat nihilisme zou kunnen opwerpen.

Een kernvorming, die dan in de eerste plaats zou samenbrengen degenen die, niet tot een kerk behorend, in hun eigen leven zich van bepaalde waarden en normen bewust waren, en daarmee een houvast bezaten.

Die bewustwording op zichzelf was een proces, dat vanuit die kern zou kunnen worden bevorderd en tegelijkertijd zou daar een verdieping van en bezinning op die normen mee gepaard gaan.

Zo werd het Humanistisch Verbond in 1946 gesticht als een geestelijk genootschap, dat zich in de eerste plaats ten doel stelde om die kernvorming tot stand te brengen, en dat in de eerste jaren van zijn bestaan aan de bezinning op geestelijke waarden een centrale plaats in z'n activiteit toekende. Maar al na een jaar of vijf werd duidelijk dat die taak, hoe belangrijk ook en hoe knap veelal uitgewerkt in talrijke publicaties en bijeenkomsten, toch slechts een onderdeel vormde van een veel bredere.

Men ging zich realiseren dat, wil het Verbond werkelijk iets betekenen in die grote — steeds groeiende — buitenkerkelijke groepering in ons volk, men de *mensen* buiten die kleine kring van min of meer bewuste humanisten moest weten te benaderen in

hun noden en behoeften. Het is een feit — ieder die daar even over nadenkt begrijpt dat, en kent ook in z'n naaste omgeving de voorbeelden — dat iemand, die niet bij een kerkgenootschap behoort bijzonder eenzaam en men zou haast kunnen zeggen „in de kou” komt te staan wanneer de perioden van neergang in zijn leven komen. Steun bieden, handreikingen geven, begrip opbrengen zijn, dat ging het Verbond inzien, allerbelangrijkste functies wanneer men een werkelijke kern wil scheppen waarvan iets uitgaat. En zo begon men langzaam aan op te bouwen een eigen vorm van geestelijk verzorgingswerk dat nu, in de zestiger jaren, niet meer uit het nederlandse gemeenschapsleven is weg te denken.

Het zou verleidelijk zijn U die beginjaren, toen alles van de grond af moest worden opgebouwd, ook en misschien vooral naar de inhoud, te schetsen; een kwartiertje radio-spreektijd is daarvoor natuurlijk bij lange na niet toereikend. Merkwaardig was eigenlijk, dat door een heel toevallige omstandigheid het werk begon in z.g. arbeiderskampen, toen nog D.U.W.-kampen geheten. Een milieu waarin de leden van het Verbond zeer weinig talrijk waren en tegelijkertijd een milieu — bleek al heel gauw — waar die nieuwe vorm van geestelijke verzorging heel goed aansloeg. De landelijk daartoe aangestelde geestelijk raadsman had al gauw een vijftientig vrijwillige raadslieden om zich heen verzameld en die trokken op vrije avonden naar de kampen — soms een tocht van uren waarvan men diep in de nacht terug kwam, want die kampen liggen vrijwel zonder uitzondering ergens ver buiten! — en hielden daar gesprekken met degenen, die daar gedurende lange tijd in een gedwongen isolement moesten wonen. Gesprekken met kleine groepjes mannen of ook wel onder vier ogen, gesprekken over algemene problemen maar natuurlijk heel vaak ook over persoonlijke moeilijkheden. Tot vandaag wordt het werk in de kampen op die manier gedaan, al wijzigde het karakter van die kampen zich in de loop der jaren. Werkloosheid is er vrijwel niet meer en dus verdween het oude „werkverschaffingskarakter” van die kampen — maar de ramp in Zeeland spoelde over ons heen en schiep eerst een enorme hoeveelheid herstelwerkzaamheden, waarvoor arbeiders in kampen werden ondergebracht en toen de Deltawerken, waarbij weer zeer velen genoodzaakt zijn lange tijd ver van huis te wonen. Niet altijd — hoewel óók — in kampen.

Wat in de arbeiderskampen begonnen werd en uitgebouwd, een nieuwe vorm van geestelijke hulp en steun, gebaseerd op en voortgekomen uit een humanistische levensovertuiging, vond weldra toepassing op allerlei andere terreinen. Eigenlijk is het volstrekt niet overdreven om te stellen, dat er zich nog voortdurend nieuwe terreinen openen waarop een behoefte blijkt te bestaan aan geestelijke hulp en steun voor buitenkerkelijken. Ja, dat is begrijpelijk, zult U wellicht

zeggen, er is nu eenmaal in onze samenleving nogal wat nood te lenigen en met de — toch duidelijke — stijging van het welvaartspeil is dat niet meer altijd en in de eerste plaats de materiële nood. Het ligt dus voor de hand dat het humanistisch Verbond voor de velen, die zich niet tot de kerken zullen wenden om geholpen te worden (of zich misschien zelfs van die kerken afkeren) in een duidelijke behoefte kan en zal voorzien.

Terwijl dit nu aan de ene kant door zeer velen zó inderdaad wordt gezien, is er aan de andere kant een eigenaardig verschijnsel waar te nemen, dat mij voor ogen stond toen ik aan dit praatje de titel gaf „En wéér was er een front”? Het verschijnsel n.l. dat het Verbond in feite de grootste moeilijkheden heeft ondervonden bij de realisering en de erkenning van deze geestelijke verzorging op de diverse terreinen. En dan houd ik nu het oog gericht op de situatie, waarin medeburgers onvrijwillig een tijdlang moeten verblijven en de overheid dus de taak heeft ook de geestelijke verzorging voor allen die in die situatie verkeren, mogelijk te maken. Daarbij moet men, behalve dus aan de al genoemde kampen, b.v. denken aan het verblijf in gevangenissen, in het leger, in kindertehuizen, in ziekenhuizen enz. Daar hebben — en hadden van oudsher — de kerken hun godsdienstige verzorging, welke door de overheid financieel wordt gesteund en voor de hand zou dus hebben gelegen dat ook aan het Humanistisch Verbond, toen dit eenmaal zijn taak in de buitenkerkelijke groepering was gaan zien en uitvoeren, evenzeer door de overheid daartoe in staat zou worden gesteld.

Er bleken voor het Verbond merkwaardigerwijze evenzovele strijdterreinen te liggen. Hoewel aanvankelijk met overheidssubsidie, het werk in de arbeiderskampen gestart was, kwam daartegen al spoedig in de Tweede Kamer bezwaar. Geestelijke verzorging in de gevangenissen door anderen dan de officiële kerkgenootschappen was aanvankelijk niet mogelijk. Een aantal jaren geleden kwam er een regeling die weliswaar de mogelijkheid opent, maar dan toch onder andere belemmerende voorwaarden dan gelden voor de godsdienstige verzorging. Dat betekent een vrijwel jaarlijks weerkerend gesprek met de Minister van Justitie in de Tweede Kamer over die kwestie; het betekende bovendien vorig jaar een amendering van het nieuwe ontwerp van wet voor de inrichtingen op het terrein van de kindbescherming. Juist omdat men in de strafinrichtingen voor volwassenen de ervaring had opgedaan op hoeveel moeilijkheden men bij de geestelijke verzorging

van humanistische zijde voortdurend stuitte, meenden sommige fracties in de Tweede Kamer dat het zaak was deze moeilijkheden nu bij de nieuwe wet op de opvoedingsinrichtingen bij voorbaat te voorkomen. Daarom bracht men per amendement de mogelijkheid van humanistische geestelijke verzorging *in de wet*. Dat is dus nu de eerste wet, waar dit uitdrukkelijk in vermeld staat — het is wel aardig daarbij te vermelden dat het amendement door een katholiek lid van de Tweede Kamer, de heer Daams, werd ingediend en verdedigd!

U begrijpt nu wel, waarom ik in het verband van dit hele vraagstuk spreek van fronten: telkens wanneer het Humanistisch Verbond met de geestelijke verzorging een bepaald terrein betreedt, vindt het een front, soms een zeer gesloten front, tegenover zich. En het betekent dan telkens enkele jaren ploeteren, voortwerken en zich verdedigen, voordat het als een gewonnen zaak kan worden beschouwd.

Een heel frappant voorbeeld daarvan is de geestelijke verzorging in het leger.

Zoals iedereen weet, kent men in leger en vloot aalmoezeniers en predikanten, die in het verband van het leger zijn opgenomen.

Daarnaast heeft men in protestantse en r.k. kring talloze militaire tehuizen in vrijwel elke garnizoensplaats en voorts een aantal landelijke retraite-oorden, bezinningssteuizen of hoe men die centra wil noemen, waar jonge militairen gedurende hun dienstplichttijd een bijeenkomst van enkele dagen kunnen bijwonen.

Al gedurende een aantal jaren bood de begroting van het departement voor Defensie een subsidiebedrag aan het Humanistisch Thuisfront — men zou die instelling als een soort zusterorganisatie van het Verbond kunnen beschouwen — voor werk in militaire tehuizen en bezinningscentra, zij het dat ook hier weer een zekere opzettelijke beperking van de uitgroeimogelijkheid van dit werk lang werd gehandhaafd. Maar in het leger zelf was geen enkele mogelijkheid voor niet-kerkelijke jongens om zich tot een eigen geestelijk raadsman te kunnen wenden en jaar-in, jaar-uit werd hierop zonder succes aangedrongen, ook vanuit het parlement. De huidige Minister van Defensie, de heer Visser, voelt hier óók heel weinig voor en bij de uitgebreide discussie die rond de voorlaatste begroting over deze zaak ontstond, meende hij te kunnen stellen dat er geen behoefte aan zoiets zou bestaan in het leger — hèm was daarvan althans niets gebleken!

Het humanistisch Thuisfront is na dat debat — begrijpelijk! — die behoefte metterdaad

Zo juist is bij het Nederlands Gesprekscentrum verschenen:

„*De huidige mensbeschouwing*”, geschreven door Dr. W. Couturier S.J., Prof. Dr. B. M. I. Delfgaauw, Dr. H. Faber, Dr. K. J. M. van de Loo, Prof. Dr. C. A. van Peursen, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. A. Poslavsky, Dr. J. P. van Praag, Drs. H. Redeker.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 24.

gaan onderzoeken! Uit een enquête, gehouden onder ouders van minderjarige dienstplichtigen en van meerderjarigen die of de dienst pas hadden verlaten, bleek dat meerdere duizenden jongens het op prijs zouden stellen als er voor de niet-kerkelijk aangeslotenen een vorm van geestelijke verzorging in het leger zou zijn. Op basis van dat resultaat kon in december bij de begroting van Defensie natuurlijk een heel ander betoog worden gehouden, ja, de hele zaak kwam toen ineens anders te liggen. De Minister verklaarde ronduit, dat hij niet anders kon dan toegeven dat de behoefte was gebleken en beloven, dat er nu naar een geschikte vorm zal worden gezocht om de humanistische geestelijke verzorging in het leger mogelijk te maken. Opvallend was bij dit debat, dat de katholieke pater Stokman ditmaal apart het woord nam om uitdrukkelijk te verklaren dat in principe humanistische geestelijke verzorging in het leger beslist niet moet worden tegengegaan of afgewezen. Dat moet volgens hem dan ook betekenen dat die formele vrijheid vergezeld gaat van de materiële middelen om die vrijheid te beleven en te verwerkelijken; het tegengestelde kan men, zo zei hij, terecht als onverdraagzaam en ondemocratisch bestempelen.

U voelt wel, dat dit een principieel uiterst belangrijke uitspraak is, waarbij men de vraag voelt rijzen of dan toch zo langzamerhand dat front niet meer zó gesloten is en

of de toekomst er voor de humanistische geestelijke verzorging niet steeds rooskleuriger gaat uitzien.

Het is van harte te wensen.

Want wie in de dagelijkse praktijk met dit soort van werk in aanraking komt — en ik sprak U nog niet van de arbeid in ziekenhuizen en sanatoria, onder bejaarden en aan bureaux van levens- en gezinsmoeilijkheden — ziet de opdracht van de humanistische beweging in Nederland levensgroot voor zich liggen. Een nog véél te kleine groep geestelijke raadslieden — het zijn er enkele honderden — ziet aan alle kanten het werk op zich afkomen. Een heel klein aantal van hen besteedt zijn volledige werktijd aan deze arbeid. Wil men kunnen voldoen aan de behoefte die er bestaat, dan zou men, naast al degenen die straks in het leger nodig zullen zijn, toch zeker een vijftal goede krachten moeten kunnen aanstellen. Ik hoop niet dat U kriebelig wordt over het feit dat ik nu ineens over geld ga praten, maar het Verbond heeft de ton, die daarvoor nodig zou zijn, bepaald niet liggen. Daarvoor kan een bijdrage worden gestort op giro 6168 van de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Het is een zaak van eminent belang voor buitenkerkelijk Nederland. Daarom is het mij aan het slot van deze uitéénzetting een vreugde er Uw hulp voor te vragen.

D. HEROMA-MEILINK.

*Roem fnuikt de kracht waaraan hij zich ontbrandt —
Zie er van af: rang, graden allerhand,
zie er van af: voorkom, dat gij — als 't laat wordt —
zo leeg blijft als een volle prullenmand.*

A. Roland Holst

**Stichting
Steunfonds Praktisch Humanisme
te Amersfoort**

**GIRO
6168**

HISTORIE

Men zou wel eens willen weten hoe de wereld, waarin wij leven in de geschiedenisboeken wordt beschreven, die over vijftig, of honderd of vijfduizend jaar verschijnen. Het zou best kunnen zijn, dat onze tijd in een beknopt hoofdstuk wordt samengevat onder het hoofdje „Verval en ondergang”. Maar evengoed houd ik het voor mogelijk, dat het hoofdstukje heet „Kentering” of „Continentstaten” of „Eerste Wereldvrede”. Zoiets kun je vooruit niet raden.

Tot mijn verwondering heb ik gezien, dat er nu en dan boekjes verschijnen over de Gay Twenties, de vrolijke twintiger jaren. Nu heb ik die vrolijke twintiger jaren vrij bewust beleefd. Maar wat was de pret er eigenlijk van?

De vrolijke twintigers begonnen met een burgeroorlog in Rusland, een inflatie in Duitsland, een economische crisis in de rest van de wereld. En ze vervolgden met het drankverbod in de Verenigde Staten, met de mars naar Rome van B. Mussolini, een onmachtige Volkenbond, een constant hoog werklozencijfer en de stichting van de NSDAP. En aan het eind van de Gay Twenties kwam de crisis, die een jaar of tien zou duren.

En nu kan men zeggen, dat de jaren van 1910 tot 1920 en de dertiger en de veertiger jaren nog beroerder waren. Dat is waarschijnlijk wel waar, maar het is nog geen reden om de twintiger jaren vrolijk te noemen.

Misschien zal men over veertig jaar schrijven over de Gay Fifties. Daar zijn dan verscheidene argumenten voor aan te voeren, maar wij zullen niet vergeten hoe vaak wij hebben zitten bibberen in de koude oorlog.

Het zou ook interessant zijn te weten, wie over honderd jaar een groot man is gebleken. Wie wel eens te Parijs bij de stenen bak heeft gestaan, waarin het gebeente van Napoleon is opgeborgen, kan zich er over verbazen, dat na anderhalve eeuw dagelijks honderden mensen, Fransen en vreemdelingen, met devote gezichten de resten eren van een man, die voornamelijk een niets en niemand ontziende vechtersbaas was. Met angst in het hart vraagt men zich af, of in het jaar 2100 wellicht een even devote massa dreunt langs een tombe, waarin men enkele apocriefe botten van A. Hitler veronderstelt.

Amsterdam heeft al eens een Stalinlaan gehad. Reeds in 1956 — en achteraf ongetwijfeld met instemming van de Opperste Sowjet — is die naam veranderd in Vrijheidslaan. Is het helemaal uitgesloten, dat wij nog eens een Mao Tse Toen-park krijgen of een Chroesjtsjow-laan, die uitkomt op het de

Quayplein, waar de Van Aartsen-wolkenkrabber staat? Zeg niet te spoedig, dat dit onzin is, want de gekste dingen gebeuren soms.

Wie als zogenaamd algemeen ontwikkeld mens kennis neemt van de geschiedenis der Egyptenaren, krijgt een algemene indruk van een eindeloze reeks dynastieën die elkaar opvolgen, van pharao's met onuitsprekelijke namen en Picasso-ogen, die statig over de muren wandelen en nu en dan een pyramide bouwden. Dat is dan onze globale notie van drieduizend jaar beschavingsgeschiedenis.

Zou het nu zo gek zijn, als over vijfduizend jaar de leerlingen van het atheneum (of het Moskouneum, Washingtonneum of Peki-neum) de Europese geschiedenis in één brede greep zouden samenvatten? Voor zo'n jongen in Nairobi, Tegucigalpa of Oelan Bator is het één pot nat. Zij situeren Drees en Adenauer vermoedelijk in de buurt van Julius Caesar en zullen hen verwarren met een of andere graaf Willem en Konrad van Frankeland. De tweede wereldoorlog is voor hen slechts een rimpeling in de historische oceaan, zoals wij de inval van de Hyksos of de Hittieten vergeten. Nou ja, je kan ook niet alles onthouden.

Het zou aardig zijn, als de archeologen dan in Utrecht gravende plotseling op een rijke schat goed bewaarde papieren stieten. Zij zouden zich met behulp van elektronische breinen aan het ontcijferen zetten en bespeuren, dat dit de Woorden van de Week waren. Knappe mannen zouden aan de hand van deze papieren kunnen uitmaken, dat er voor duizenden jaren bij deze opgraving een secte had gewoond, waarvan de leden slechts één keer per week mochten spreken en die in de buurt een tabernakel had, Dom genaamd. De musea op de maan zouden tegen elkaar opbieden om een exemplaar in handen te krijgen en scherpzinnige geleerden zouden uit een simpele aanmaning om op tijd het abonnementsgeld te voldoen een gedetailleerd beeld samenstellen van het Europa tussen 1000 en 2000. Hoe jammer, dat wij dit alles niet meer mogen beleven. Welk een roem zouden wij vergaren, als wij de universiteit van Tegucigalpa met een enkel woord konden bijlichten.

En in mijn verbeelding zie ik reeds de klas in Nairobi, waar de leraar vraagt: „Noem eens een groot historicus uit de oudheid?” En alle leerlingen zwaaien ijverig met hun vingers in de lucht en roepen in koor: „De grote Haha van de Dom, die leefde onder de Van Praag-dynastie, omstreeks 1500”. „Goed zo, jongen, negen plus.”

Ach, dat ik dit niet meer beleven mag.

H. H.

lezingen voor de radio

zo. 18 mrt. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Schip in nood”.

zo. 25 mrt. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. G. Stuiveling: „Het Westen en de resten”.

zo. 1 apr. VARA 9.45 uur: Dr. L. van Gelder: „Toewijding aan het kind”.

di. 3 apr. AVRO 16.00 uur: Prof. Mr. A. D. Belinfante: „De menselijke factor in het verkeer”.